

РУДА
Оксана Зіновіївна,
асистент кафедри загальної та організаційної
психології
Київського національного університету
ім. Т. Шевченка
(м. Київ)

**ОЛЕКСАНДР ГАВРИЛОВИЧ АЛЕШО (1890–1922) –
ВЧЕНИЙ ТА ОРГАНІЗАТОР УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ**

У роботі відображено основні етапи життя, науково-організаційної творчості вченого у контексті діяльності Українського наукового товариства у м. Києві, Української академії наук, Українського народного університету, Сільськогосподарського наукового комітету України. Досліджено наукові праці та проаналізовано багатогранну організаційну діяльність О.Г. Алеши, що дало змогу зробити висновок про вагомий внесок вченого в розвиток таких галузей української науки, як антропологія, етнологія та сільське господарство.

В работе отражены главные этапы жизни, научно-организационного творчества ученого в контексте деятельности Украинского научного сообщества в г. Киеве, Украинской академии наук, Украинского народного университета, Сельскохозяйственного научного комитета Украины. Исследованы научные труды и проанализирована разнообразная организационная деятельность А.Г. Алеши, что разрешило сделать вывод о весомом вкладе ученого в развитие таких отраслей украинской науки, как антропология, этнология и сельское хозяйство.

The work depicts the major life phases, scientific and research and scientific and organizational work of the scientist in the context of activity of the Ukrainian Scientific Society in the city of Kyiv, Ukrainian Academy of Sciences, Ukrainian Peoples' University, and Agricultural Scientific Committee of Ukraine. In order to make a profound historical and analytical research A.H. Alesho's creative development periodization was performed, the major phases of his formation were identified, scientific works were investigated and multifaceted organizational activity was analyzed. The above steps provide for a decision on his significant contribution in the development of such sectors of the Ukrainian science as anthropology, ethnology and agriculture.

У 2010 р. виповнилося 120 років від дня народження талановитого українського вченого Олександра Гавриловича Алеші (1890–1922). Він належав до категорії людей, чий науковий та організаційний доробок був надзвичайно багатограним. У сучасних умовах активізувалася проблема відродження й розвитку національної науки та освіти. Науковці дедалі частіше звертаються до прогресивної спадщини, ретроспективного наукового досвіду, педагогічних ідей видатних науковців і педагогів-просвітителів, а також надбань наукових осередків та інституцій. Серед видатних діячів – організаторів української науки першої чверті ХХ ст. виокремлюється постать Олександра Гавриловича Алеші. Історико-науковий аналіз діяльності вченого, педагога, організатора науки є актуальним з огляду на важливість та різноплановість його творчого внеску.

На основі аналізу великого об'єму архівних матеріалів нами всебічно висвітлено наукову, громадську та організаційну діяльність вченого, який, на жаль, рано пішов з життя у розквіті нових творчих задумів. Його доля – типовий приклад вченого, що сформувався як непересічна особистість на кращих здобутках системи освіти та науки царської доби, незважаючи на буремні роки війни і революції початку ХХ ст. Всі свої знання та уміння він мав бажання творчо репрезентувати у часи неоднозначних перших років державності України. Для об'єктивності, вважаю за потрібне розглядати цей період в історії України через конкретні державотворчі дії або рішення, бо реалії того часу не дозволяли вченому, як у випадку з О.Г. Алешою, формалізувати власні думки і, особливо, напрацювання у вигляді статей або книг. В архівах України і Російської Федерації зберігаються досить чисельні багатосторінкові звіти наукових розвідок, проведених вченим. Ім'я його не є відомим широкому загалу, проте його діяльність, як доводить у своїй монографії авторка, була надзвичайно багатогранною, важливою і державотворчою. За досить короткий термін життя в ім'я держави України молодій непересічній особистості – О.Г. Алеші вдалося стільки зробити для майбутнього країни, що це не може не викликати захоплення.

Після падіння Російської імперії, в кінці 1917 р., уряд Української Народної Республіки звернувся до всіх діячів української науки й культури, які свого часу змушені були покинути свою рідну країну, із закликом повернутися в Україну і розпочати справу розбудови національної держави. Багато кращих представників української науки повернулося додому. Повернувся з Петрограду і О.Г. Алешо, який взяв активну участь у діяльності Українського наукового товариства в м. Києві; Української академії наук та окремих її комісій, Українського народного університету, а також Сільськогосподарському науковому комітеті України (СГНКУ). З початку заснування, із 1919 і по 1921 р., в часи нестабільної політичної та економічної ситуації в країні, він не лише державотворчо працював на посаді вченого секретаря Комітету, докладав багато зусиль для утвердження галузевої наукової думки, але й очолював в Комітеті створену ним секцію сільськогосподарського народного побуту [1].

Також особливої уваги заслуговує аналіз системних антрополого-етнографічних наукових досліджень українського народу, здійснених О.Г. Алешою під безпосереднім керівництвом всесвітньо відомого українського вченого, географа, антрополога, етнографа, археолога, професора Федора Кіндратовича Вовка. Вшанування пам'яті вчителя та продовження його справи в роки перших сподівань державності в Україні Олександр Гаврилович вважав важливим завданням усього життя і багато сил та енергії віддавав становленню вітчизняної антропології та етнології.

Не зважаючи на особистий внесок О.Г. Алеші у вітчизняну галузеву науку, дотепер комплексно не вивчався його життєвий та творчий шлях. Відтворення історії діяльності вченого слугує персоналізації української історичної науки, додає їй портретної конкретики. Аналіз сучасного стану наукової розробки з даної теми засвідчив відсутність комплексних фундаментальних досліджень наукової та організаційної діяльності О.Г. Алеші. Нами було опрацьовано понад 110 архівних документів з фондів державних архівних установ України та Російської Федерації, значна частина яких раніше

не залучалася до наукового обігу. Матеріали розвідки дали можливість вперше цілісно відтворити наукову біографію вченого, оцінити його особистий внесок у розвиток української антропологічної, етнологічної та сільськогосподарської наук.

За результатами аналізу умов формування вченого, здійснення наукової й організаційної діяльності та з метою кращого розуміння перебігу подій нами запропоновано періодизацію життя, науково-організаційної діяльності Олександра Алеші. Зокрема, виділено три періоди:

- 1) період навчання, становлення особистості та початок формування наукового світогляду (1905–1910);
- 2) Петербурзький період життя, пов'язаний із початком наукової діяльності, участю в наукових експедиціях (1910–1918);
- 3) період науково-організаційної та державотворчої діяльності в Україні, пов'язаний із Українським науковим товариством, Українською академією наук, Українським народним університетом та Сільськогосподарським науковим комітетом України (1918–1922) р. [2].

У Олександра Гавриловича Алеші надзвичайно коротка і водночас яскрава біографія, що вже це пояснює наш науковий інтерес. Народився він 9 листопада 1890 року в селі Грушки (цукроварні «Грушки») Балтського повіту Подільської губернії (нині м. Ульяновка Кіровоградської області). Батько його, Гаврило Іванович, служив на цукроварні практикантом. Мати була шляхетного французького походження. До переїзду в Україну займалася педагогічною діяльністю. Коли їй виповнилося 22 роки, вона отримала запрошення і переїхала зі Швейцарії на Україну, де почала працювати вчителькою дітей власника цукроварні в Грушках, пана Шмідта. Тут вона і вийшла згодом заміж за Алешу Г. І. Національне походження Олександра Алеші не зовсім з'ясоване. «В ньому текла кров французька і, можливо, – угорська або українська, а може ще й якась (від батька)»¹ [3]. Від матері Олександр отримав хороше знання іноземних мов (французької, англійської, німецької та латині), що дозволило

---

¹ Носів А. О. Г. Алешо (9.II.1890–4.IV.1922). (Некролог) / А. Носів // Вісн. с.-г. науки. – 1922. – Ч.1. – С. 40–42.

йому не лише читати праці кращих науковців Європи в оригіналі, але перекласти ряд наукових статей для українського читача.

При аналізі джерел, які стосуються першого періоду становлення особистості вченого, не лише визначено умови формування життєвого світогляду вченого у дитячі роки, під час навчання в Уманській чоловічій гімназії (1902–1908 рр.), на фізико-математичному відділенні університету Святого Володимира у Києві (1908–1910 рр.) та в Імператорському Петербурзькому університеті (1910–1915 рр.), але й виявлено відмінності у різних джерелах стосовно періоду навчання О.Г. Алеші й визначено єдину точку зору на періодизацію життєвого шляху вченого.

Доведено важливу роль у становленні особистості та формуванні наукового світогляду Олександра Алеші під час навчання в Уманській гімназії видатного педагога, науковця, етнографа, музейника Данила Михайловича Щербаківського (нами виявлено зошит учня Алеші, який під керівництвом свого вчителя збирав фольклорний матеріал та робив замальовки орнаментів) [4, 5], а в період навчання в Петербурзькому університеті – висвітлено вплив професора Ф.К. Вовка. За сприяння таких видатних педагогів та під їхнім керівництвом сформувався науково-дослідницький та організаційний талант О.Г. Алеші.

Таблиця 1.

Участь О.Г. Алеші у наукових антропологічно-етнологічних експедиціях (1910–1918)

Жовтень 1910 р.	Київська губернія	Збір етнографічного матеріалу (за дорученням Вовка Ф.К. і Щербаківського Д.М.)
Літо 1911 р.	Умань	Від Російського Антропологічного товариства при Санкт-Петербурзькому університеті для антропологічних та етнографічних студій
Весна та літо 1912 р.	Урал, Пермська, Уфимська та Оренбурзька губернії	Антрополого-етнологічна експедиція від Російського Антропологічного товариства при Санкт-Петербурзькому університеті для антропологічних та етнографічних студій
Літо 1913 р.	Херсонщина	За дорученням Етнографічного відділу Російського Музею Олександра III та ІРГТ здійснював антропометричні виміри та збирав етнографічні колекції
Весна та літо 1914 р.	Херсон, Александрія, Ананьєв, Тирасполь, Одеса, Хотин	Антрополого-етнологічна експедиція від Імператорського Російського географічного товариства
Весна та літо 1915 р.	Умань	Складання карт для Імператорського Російського Географічного товариства
Весна та літо 1916 р.	Мала Азія, озеро Ван	Наукова експедиція від Російського Музею Олександра III як спеціаліста з антропології та етнографа

Доведено, що участь у численних експедиціях, географія яких охоплювала Російську імперію, Близький схід, ввела вченого в коло найважливіших завдань, які стояли перед антропологією та етнологією того часу, стала першоосновою формування його наукових поглядів (табл. 1).

Детальне ознайомлення із матеріалами петербурзького періоду формування наукового світогляду вченого, його наукової діяльності того часу дало змогу визначити його особисту участь у експедиційній діяльності Імператорського Російського географічного товариства, Російського антропологічного товариства при Санкт-Петербурзькому університеті та етнографічному відділі Російського музею імператора Олександра III в Санкт-Петербурзі.

Аналіз петербурзького оточення О.Г. Алеші, його взаємин з іншими яскравими представниками школи Ф.К. Вовка (які після навчання в університеті продовжували антропологічні, археологічні та етнографічні дослідження на засадах західноєвропейської науки, в Петербурзі, Москві та Києві утворили центри комплексних антропологічних студій (з фізичної антропології, етнології, археології та палеоетнології) дав можливість розкрити їхній вплив на формування наукового світогляду та становлення молодого вченого. Доведено, що наукова діяльність О.Г. Алеші у 1910–1918 рр., безпосередня участь у наукових експедиціях та дослідженнях українців того періоду сприяла визначенню його подальшого професійного зростання [1]. Вчений став яскравим представником нової антропологічної школи, на основі досягнень європейської науки вибудовував свою наукову діяльність в Україні. Важливо зазначити, що майже тридцятиріччя вчені боялись навіть згадувати ім'я Ф.К. Вовка та його учнів. Російський дослідник Я.А. Шер нещодавно писав про репресії, яких зазнала школа Ф. Вовка, коли абсолютно безвинно загинули або постраждали Г.О. Бонч-Осмоловський, Т.І. Боровка, М.П. Грязнов, Б.С. Жуков, О.О. Міллер, С.І. Руденко, С.О. Теплоухов та інші. Не виключено, що така доля могла спіткати і Олександра Алешу [6].

Провівши аналіз петербурзького періоду, ми дійшли висновку, що О.Г. Алешо формувався як науковець в оточенні високоосвічених, ерудованих

молодих науковців, які сформували цілу школу антропології та очолили відомі академічні інституції, що дає підстави стверджувати, що саме петербурзьке оточення вченого мало великий вплив на формування наукового світогляду О.Г. Алеші [7].

Нами системно проаналізовано діяльність Українського наукового товариства у Києві [8], що дало змогу через призму його функціонування висвітлити активну участь О.Г. Алеші як секретаря цього творчого об'єднання вчених й освітян та члена багатьох комісій у процесах становлення антропології, етнології та агрономії в Україні (1918–1921) [9] (табл. 2).

Таблиця 2.

**Аналіз організаційної діяльності О.Г. Алеші
в Українському науковому товаристві у м. Києві (1918–1921)**

Організаційна діяльність О.Г. Алеші в УНТ	
Вид діяльності	Період діяльності
Член-співробітник УНТ	1918–1919
Дійсний член УНТ	22.06.1919– 01.06.1921
Секретар УНТ	1918–1920
Член комісії з розповсюдження української наукової літератури УНТ	3 1918
Член комісії із заснування Українського народного університету	3 06.09.1918
Член термінологічної комісії (підкомісії антропології, етнографії та доісторії)	3 11.08.1918
Член ради природничої секції	3 11.10.1918
Член комісії з ревізії помешкань УНТ	3 5.03.1919
Член бібліографічної комісії	3 1919
Член мешкальної комісії	3 1919
Член зоологічної секції	3 1919
Член секції географії та антропології	3 1919

Особливо результативною виявилася робота у Природничій секції Товариства. Зокрема він проявив себе як дослідник (актуальні питання антропології стосовно Київщини, етнології – Полтавщини), організатор та громадський діяч (секретар УНТ, член Комісії щодо розповсюдження української наукової літератури, член Термінологічної комісії, Мешкальної комісії, активний учасник створення УАН та ін.). Великий масив документів УНТ затверджений саме підписом О.Г. Алеші.

Як показав аналіз архівних джерел, Олександр Гаврилович був одним з організаторів Українського народного університету, автором програм агрономічного та природничого циклу, а пізніше і викладачем етнографії та антропології в даному навчальному закладі, що дозволило висунути

припущення про наявність у нього наукового ступеня приват-доцента, хоча документального підтвердження даного факту виявлено не було.

Нами досліджено особисту роль О.Г. Алеші у різних Комітетах та секціях Академії (табл. 3) та визначено його особистий внесок у створенні та перших роках діяльності УАН [9].

Таблиця 3.

Аналіз організаційної діяльності О. Г. Алеші в Українській Академії наук

Вид діяльності	Період діяльності
Член підкомісії комісії з розробки статуту, штатів УАН	з 14.11.1918
Член правописно-термінологічної комісії при історико-філологічному відділі	з 1921
Член фольклорної комісії	1919–1921
Керівничий Музею антропології та етнографії ім. Ф. К. Вовка при спільному зібранні УАН	29.03.1921–04.04.1922
Вчений - консерватор відділу етнології Музею	з 29.03.1921
Член правничо-термінологічної комісії УАН	з 01.06.1921
Постійний член географічної, антропологічної та етнографічної підкомісії	з 01.06.1921

Нами здійснено аналіз діяльності О.Г. Алеші в київський період життя (1918–1922). Результати проведених досліджень дають підставу стверджувати, що найважливішим досягненням життя та творчої діяльності О.Г. Алеші було саме створення Музею антропології та етнології імені професора Федора Кіндратовича Вовка при Українській академії наук. Для незалежної України в 1918 р. його заснування мало надзвичайно велике політичне і соціальне значення з метою національної самоідентифікації. Саме за ініціативи О.Г. Алеші йому було присвоєне ім'я Ф.К. Вовка [10]. Вивчивши діяльність вченого на посаді керівника згаданого музею при спільному зібранні Української академії наук, ми дійшли висновків, що саме Олександр Гаврилович Алешо підготував ґрунт для створення такої установи в Україні, перевіз цінну наукову спадщину свого вчителя в Україну, брав безпосередню участь у розробці завдань та статутних документів Музею, і, таким чином, став ідейним натхненником розвитку антропології як науки в Україні. Нами узагальнено та систематизовано концепцію розвитку антропології в країні, розроблену О. Алешею, яка стала яскравим свідченням комплексного наукового підходу вченого до даного питання.

Для сьогодні це виглядає не тільки як завдання державної ваги, але і як справжній громадянський подвиг. У звіті про роботу Всеукраїнської академії наук за 1921 р. сказано, що «Музей Антропології та Етнології ім. Хв. К. Вовка заснувався при Академії наук з весни 1921 року. Головна його основа – це той музей із книгозбірнею, який Академія Наук дістала по заповіту од шановного професора Хв. К. Вовка. Тую Вовкову спадщину самовідречено за теперішніх неможливих умов для перевізки – перевіз із Петербургу до Київа в декількох вагонах, керівничий Музею, ученик покійного професора Хв. К. Вовка – О.Г. Алешо. На превеликий жаль О.Г. Алешо болюче заплатив за це своїм дорогоцінним здоров'ям, бо їхавши з Петербургу до Київа вкупі з дорогоцінними Музейними колекціями в нетопленому товарному вагоні – він підхопив туберкульоз легенів, і той туберкульоз звалив його з ніг»² [11]. 4 квітня 1922 р. О.Г. Алешо помер.

Важливо наголосити, що після смерті вченого у 1922 р. його вдова, Марія Дмитрівна Алешо, подарувала Музею антропології та етнографії книгозбірню та рукописи наукових праць, результати експедицій вченого, зробивши ще один важливий крок у розвиток Музею зокрема та антропології загалом. Ця книгозбірня містила 366 назв у 433 томах і підтверджувала, з якою активністю, захопленням, ентузіазмом та самопожертвою віддавався вчений справі становлення і розвитку антропології та етнології в Україні.

Нами досліджена різноманітна громадська діяльність вченого, який був:

- секретарем Наукового Комітету земельних справ
- членом Музейної секції Всеукраїнського комітету з охорони пам'ятників мистецтва і старовини (Вукопису),
- головою етнографічної секції Вукопису (з 8 лютого 1919 року).
- головою Музейної секції художньо-промислового відділу Міністерства освіти (1918-1919 рр.);

---

² З праці відділів Кабінету Антропології та Етнології ім. Хв. К. Вовка : короткий огляд // Бюл. Каб. антропології та етнології ім. Хв. К. Вовка. – К., 1925. – № 1. – С. 5.

- членом Президії Українського комітету громадських організацій (з травня 1920р.) [12].

Важливими аспектом нашого дослідження є те, що вперше досліджено та висвітлено організаційну діяльність О.Г. Алеші на посаді вченого секретаря Сільськогосподарського наукового комітету України. Показано його роль з розгортання діяльності, напрацювання статутних документів Комітету, заснування та роботи секції сільськогосподарського народного побуту.

Нами вперше доведено державотворчу участь О.Г. Алеші у заснуванні та розгортанні діяльності Сільськогосподарського наукового комітету України. Сьогодні СГНКУ розглядається як одна із основних організаційних предтеч сучасної Національної академії аграрних наук України [13–16]. Першим керівником Комітету став призначений профільним міністерством всесвітньо відомий вчений академік В.І. Вернадський [17], а першим помічником і вченим секретарем у найважчі роки становлення був саме Олександр Гаврилович Алешо. Це в першу чергу пояснює наш науковий інтерес до цієї постаті [18].

Важливо зазначити, що в період роботи Алеші в Комітеті вибудовувалася державна система роботи в галузі сільськогосподарської науки, аналізувалися результати попередніх наукових досліджень й можливості та напрямки проведення нових дослідів.

Секція сільськогосподарського народного побуту, яку очолив вчений, була заснована ним з метою дослідження суб'єкта сільського господарства – людини. На той час це було новим явищем в сільськогосподарській науці, Секція в своєму складі мала два Бюро:

- 1) народного побуту в сільському господарстві
- 2) народного побуту в сільськогосподарській промисловості.

СГВКУ за період із 1919 р. найбільше займався організаційною роботою, за яку безпосередньо, в силу своїх посадових обов'язків, відповідав О.Г. Алешо. Важливо зазначити, що засідання Пленуму Комітету, Президії, Ради завідуючих секціями готувалися під безпосереднім керівництвом вченого секретаря О.Г. Алеші, про що свідчать підписані ним протоколи, листи,

документи. Зокрема, за перший рік було проведено 62 засідання, з яких: 33 засідання Пленуму Комітету, 25 – Президії, 2 – Ради завідуючих секціями.

Чимало роботи у 1919 р. було проведено із забезпечення штатним персоналом. Так, станом на 1 лютого працівників разом з членами Комітету налічувалося 8 осіб, на 1 березня – 2, на 1 квітня – 49, на 1 травня – уже 79 осіб. У червні під час приходу Добровольчої армії у Київ загальна кількість співробітників Комітету становила 107 осіб. Уся нелегка виконавча робота загального характеру здійснювалася секретаріатом на чолі з вченим секретарем О. Алешою.

Так як Олександр Гаврилович був першим вченим секретарем Комітету, він зіграв основоположну роль у справі розвитку СГНКУ у найважчий час – період його становлення та важкий історичний період для України.

На завершення хочу додати, що на прикладі діяльності О.Г. Алеші показана визначальна роль особистості в розвитку науки. Вчений був безпосереднім організатором зазначених вище структурних одиниць багатьох освітніх, наукових установ України. За результатами аналізу архівних документів доведено важливу роль вченого у становленні антропології, етнології та агрономії в Україні першої чверті ХХ ст.

Список використаної літератури

1. Руда О. З. Внесок О. Г. Алеші у справу становлення Сільськогосподарського наукового комітету України (1919–1921 рр.) [Електронний ресурс] / О. З. Руда // Історія науки і біографістика. – 2010. – № 3. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/INB/2010-3/10_ruda.pdf

2. Руда О.З. Науково-організаційний доробок О. Г. Алеші в антропології, етнології та агрономії України першої чверті ХХ ст. : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук : спец. : 07.00.07 «історія науки і техніки» / О.З. Руда ; ДНСГБ НААН. – К., 2011. – 21 с.

3. Носів А. О. Г. Алешо (9.II.1890–4.IV.1922) : некролог / А. Носів // Вісн. с.-г. науки. – 1922. – Ч. 1. – С. 40–42.

4. Курінний П. Провідні ідеї і люди української науки / П. Курінний // Шлях перемоги. – 1954. – № 9-10. – С. 3.

5. Курінний П. Данило Михайлович Щербаківський, керівник етнографічного дослідження України за доби українського культурного ренесансу / П. Курінний // Шлях перемоги. – 1954. – № 11 (9 трав.). – С. 3 ; № 12 (16 трав.). – С. 3.

6. *Шер Я. А.* О состоянии археологии в России (продолжение полемики) Я. А. Шер // Рус. архив. – 1999. – № 3. – С. 209–223.

7. *Таран О.* Петербурзький період наукової та педагогічної діяльності Федора Вовка / О. Таран // Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – Вип. 5 : Українознавство. – С. 30–34.

8. *Онопрієнко В.* Джерела з історії Українського наукового товариства в Києві / В. Онопрієнко, Т. Щербань. – К. : ДП «Інфрм.-аналіт. агентство», 2008. – 352 с.

9. *Руда О.* Участь О.Г. Алеші в діяльності Українського наукового товариства в м. Києві (1918-1921 рр.) // Людина у структурах повсякдення в історії України : матеріали Другої Всеукр. наук. конф. – Луганськ, 24–25 листоп. 2010 р. – Луганськ, 2010. – С. 105–108.

10. *Алешо О. Г.* Музей Антропології й Етнографії та Антропологічний Інститут імени Хведора Кіндратовича Вовка при Українській Академії Наук : записка // Збірник праць Комісії для вироблення Законопроекту про заснування Української Академії Наук у Києві. – К., 1919. – С. 26–30.

11.3 праці відділів Кабінету Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка : короткий огляд // Бюл. Каб. антропології та етнології ім. Хв. К. Вовка. – К., 1925. – № 1. – С. 5.

12. ЦДАВО України, ф. 166. Народний Комісаріат освіти Української РСР, оп. 1, спр. 681.

13. Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.) : зб. док. і матеріалів / уклад. : В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська, Б. К. Супіханов, С. Д. Коваленко ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – К., 2006. – 526 с. ; порт., фото – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграр. наука України в особах, документах, бібліографії» ; кн. 14).

14. *Вергунов В. А.* Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / УААН, ДНСГБ. – К. : Аграр. наука, 2008. – Ч. 2. – 568 с. ; портр. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» ; кн. 24).

15. *Вергунов В. А.* Історія і сьогодення національної сільськогосподарської бібліографії / Віктор Анатолійович Вергунов // Бібліотечний вісн. – 2006. – № 1. – С. 19–24.

16. *Коваленко С. Д.* Передумови становлення Сільськогосподарського вченого комітету України (1918) / С. Д. Коваленко // Актуальні питання історії науки і техніки : матеріали 6-ої Всеукр. наук. конф., м. Полтава, 11–12 жовт. 2007 р. / Полтав. держ. аграр. акад. – Полтава : Terra, 2008. – С. 308–310.

17. *Вергунов В. А.* Академік В. І. Вернадський – один з фундаторів наукового ґрунтознавства та сільськогосподарської дослідної справи в Україні // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук. праць / Дніпропетр. нац. ун-т, Держ. наук. с.-г. б-ка УААН, АН Вищої шк. України ; відп. ред. О. Я. Пилипчук. – К., 2006. – Вип. 26. – С. 25–52.

18. *Руда О. З.* Формування особистого та наукового світогляду О. Г. Алешо (1890–1922) / О. З. Руда // Національна сільськогосподарська

Бібліографія як складова програми інформатизації аграрної галузі України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 2009 р. / УААН, ДНСГБ ; редкол. : В. А. Вергунов та ін. – К., 2009. – С. 194–197.